

**İRAN'IN GÜVENLİK
POLİTİKALARINDA
DEVİRİM
MUHAFIZLARI
ORDUSU'NUN YERİ**



ANKASAM
ANKARA KRİZ VE SİYASET
ARAŞTIRMALARI MERKEZİ

COPYRIGHT © 2018

Bu yayının tüm hakları Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi'ne (ANKASAM) aittir. 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek yapılacak makul alıntılar dışında ANKASAM'ın izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama, vd.) yollarla basımı, yayını, çoğaltılması veya dağıtımı yapılamaz. Bu çalışmada yer alan görüş ve değerlendirmeler yazarına ait olup, kurumsal olarak ANKASAM'ın resmi görüşünü yansıtmaz.

Yayın No: 3

Analiz No: 1

Birinci Baskı - 2017

Kapak Tasarım: Sami BURGAZ

Dizgi: Sami BURGAZ

ANKASAM | ANKARA KRİZ VE SİYASET
ARAŞTIRMALARI MERKEZİ
Ehlibeyt Mah. Tekstilciler Cad. Sümer İş Merkezi
15/17 Balgat, Çankaya – Ankara/Türkiye
Tel: +90 312 474 00 46
Faks: +90 312 474 00 45
E-posta: info@ankasam.org

**İRAN'IN GÜVENLİK
POLİTİKALARINDA
DEVİRİM
MUHAFIZLARI
ORDUSU'NUN YERİ**

Nihat DURLUPINAR

**Analiz No: 1
Şubat 2017**

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ	7
2. İRAN'IN GÜVENLİK YAPISI	8
a. Arteş	9
b. Devrim Muhafızları Ordusu	10
3. İRAN'DA SİVİL-ASKER İLİŞKİLERİ VE DEVRİM MUHAFIZLARI	11
4. İRAN'DA DIŞ POLİTİKA HEDEFLERİ VE GÜVENLİK POLİTİKALARI	14
5. İRAN'IN GÜVENLİK POLİTİKALARINDA DEVRİM MUHAFIZLARI ORDUSU	16
6. SONUÇ	20

1. GİRİŞ

Ordu, bir devletin en temel hedefi olan varlığını devam ettirmesi başta olmak üzere, çıkarlarının elde edilmesi veya korunmasında en önemli role sahip unsurdur. Ancak zaman zaman orduların kimin menfaatini koruduğu belirsizleşmektedir. Ordu devletin çıkarlarını mı, devleti yöneten grubun çıkarını mı, yoksa başka bir elit grubun çıkarını mı korumaktadır? Bir başka deyişle ordu kime tabidir? Ordunun kontrolü kimdedir? Sivil-asker ilişkileri alanının temel sorunsalı olan bu konu, bir devletin iç ve dış politikalarını etkileyen başat faktörler arasındadır. Ordunun kontrolü denildiğinde teşkilatından bütçesine, eğitim-öğretim şeklinden harekât planlarına kadar sivil iradenin istediği yönde, istediği şekilde istediği uygulamada bulunması anlaşılmalıdır. Bazı yazarlara göre, özellikle demokratik bir sistemdeki sivil-asker ilişkileri, kontrolün yanında ordunun etkin ve verimli bir şekilde kullanılmasını da içermelidir.¹ Ancak bu iki ölçüt, kontrol kriterinin gerçekleşmesi sonrasında mümkün olabilmektedir.

Sivil-asker ilişkilerinin temel ikilemi olan “dışarıya karşı olabildiğince güçlü bir ordu, ancak içeride yönetime tehdit oluşturmayacak şekilde güçsüz bir ordu” sivil-askeri ilişkilerindeki kontrol unsurunu açıklamaktadır. Samuel Huntington sivil kontrolü objektif ve subjektif olmak üzere ikiye ayırmaktadır.² Objektif sivil kontrol ile demokratik sistemlerde olması gerektiği şekilde yönetimi hangi grup alırsa alsın ordun iktidara tabi olması anlatılmak istenmektedir. Subjektif sivil kontrol ile ise ordunun iktidarda olsun veya olmasın belirli bir gruba veya ideolojiye tabi olması ifade edilmek istenmektedir.

Demokratik sistemin vazgeçilmez bir unsuru olan ordunun sivil irade tarafından kontrolü, demokratik olmayan rejimler için de büyük önem arz etmektedir. Özellikle devrimler neticesinde yönetime gelen rejimler için ordunun kontrol edilmesi rejimin devamlılığı için zorunluluk olarak görülmektedir.

Bu kapsamda İran çok iyi bir örnek teşkil etmektedir. 1979 İran İslam Devrimi sonrasında rejimin güvenliğini sağlamak amacıyla halk milis güçlerinden teşkil edilen Devrim Muhafızları Ordusu (DMO) ile İran düzenli ordusundan (Artes) oluşan ikili yapı, sivil asker ilişkileri ikileminin farklı bir şekilde ele alınışını göstermektedir. Dış tehditlere karşı ihtiyaç duyulan bir ordunun kendisine karşı tehdit oluşturmasını önlemek amacıyla farklı bir orduyla dengelenmesi amaçlanmıştır. Bununla birlikte rejimin muhafız orduları ile olan ilişkisi de devrimden sonra farklı evreler geçirmiş ve muhafız orduları

1 Thomas C. Bruneau and Florina Cristiana Matei, “Towards a New Conceptualization of Democratization and Civil-Military-Relations”, *Democratization*, Vol: 15, No: 5, December 2008, s. 909.

2 Samuel P. Huntington, *The Soldier and The State: The Theory and Politics of Civil Military Relations*, Cambridge: Harvard University Press, 1957, s. 83.

üzerindeki kontrolün nitelik ve derecesi zamana bağlı olarak farklılık arz etmiştir. Özellikle ekonomik ve siyasi alanda tanınan önemli imkân ve imtiyazlar DMO'nun muazzam bir güce kavuşmasını sağlamıştır. Son dönemdeki gelişmelere sivil-asker ilişkileri bağlamında baktığımızda kimin kimi kontrol ettiği de çok açık değildir.

Literatür incelendiğinde, İran rejiminin anayasada her iki orduya farklı görevler verdiği anlaşılacaktır. Ancak dış güvenlik bağlamında her iki ordunun da görevler üstlendiği görülmektedir. Esasında dış güvenliği kâğıt üstünde Arteş'e bırakan İran yönetimi DMO'nun asimetrik muharebe kabiliyetlerinden dış güvenlikte de faydalanmak istemiştir. Gerek coğrafi gerekliliklerden gerek tehdit ülkelerin kapasitesinden dolayı ağırlıklı olarak konvansiyonel olmayan bir strateji izlemek durumunda kalan İran, DMO'nun kapasitesinin Arteş'e nispeten çok daha hızlı bir şekilde gelişmesine göz yummuştur. Aslında bunun tamamen gereklilikten mi yoksa Arteş'e karşı gelişen güvensizlik duygusundan mı kaynaklandığı açık değildir.

İran'ın biri konvansiyonel, diğeri asimetrik kabiliyetlere sahip iki ordusunun varlığı son dönemde güvenlikle ilgili literatürde sıkça yer bulan "hibrit savaş" terimini akla getirmektedir. Yapısal anlamda hibrit savaşta her iki muharebe kabiliyetine sahip olmak büyük bir avantajdır. Ancak İran ikili yapıyı bu amaca yönelik olarak oluşturmadığından bu kapsamda önemli tereddütler bulunmaktadır. Bunların en önemlisi de bu iki kurum arasında hibrit savaş için yeterli düzeyde bir koordinasyonun bulunup bulunmadığıdır. İdeolojik faktörler ve organizasyonel çıkarlar, koordinasyonun aksine rekabet ortamının

oluşmasına neden olduğu izlenimini vermektedir.

Diğer taraftan, Suriye'de yaşanan son dönemdeki çatışmaların İran'ın bu iki kurum arasında rekabeti körüklemekten ziyade, koordinenin sağlanmasına yönelik tedbirler almasının gerekliliğini ortaya çıkardığı ifade edilebilir.

Bu kapsamda çalışmanın çerçevesini:

1. Öncelikle İran'daki sivil-asker ilişkilerini ve İran Devrim Muhafızları Ordusunun bu ilişkiler içerisindeki yerini belirlemek;
2. İran'ın sivil-asker ilişkileri ile tehdit algısının güvenlik politikalarına etkisini ve Muhafız Ordularının bu politikadaki yerini oluşturmaktadır.

2. İRAN'IN GÜVENLİK YAPISI

İran Silahlı Kuvvetleri, İran İslam Cumhuriyeti liderine bağlı iki paralel ordu, İstihbarat ve Güvenlik Bakanlığına bağlı unsurlar ve İçişleri Bakanlığına bağlı polis ve sınır polis teşkilatlarından oluşmaktadır.³ Bu çalışma içerisinde İçişleri Bakanlığına bağlı unsurlar ile "İstihbarat ve Güvenlik Bakanlığı" incelenmeyecek, "Arteş" adıyla da anılan ve 1920'lerde kurulan İran Ordusu⁴ ile 1979 devrimi ile birlikte kurulan "İran Devrim Muhafızları Ordusu"nun yapısı

3 Library of Congress, *Iran's Ministry of Intelligence and Security: A Profile*, A Report Prepared by the Federal Research Division under an Interagency Agreement with the Combating Terrorism Technical Support Office's Irregular Warfare Support Program, Aralık 2012, s. 11.

4 Gawdat Bahgat, "Iran's Regular Army: It's History and Capacities", *Middle East Institute Viewpoints*, Kasım 2011, s. 20.

incelenecektir. Çalışmanın odak noktasını “İran Devrim Muhafızları Ordusu” oluşturacak ve bu kurumun güvenlik politikalarındaki yeri ortaya konulacaktır.

1979 yılına kadar İran'ın dış güvenlik anlamında dayandığı temel kurum olan İran Ordusu (Arteş) bu tarihten itibaren DMO'nun ardından ikincil bir role sahip olmuştur.⁵ Başlangıçta temel görevi İran İslam Cumhuriyeti'ni, bir başka ifadeyle “rejimi” korumak olan DMO daha fazla kaynağa sahip olması⁶ nedeniyle zamanla gelişerek İran'ın savunma stratejisini dayandırdığı ana kurum haline gelmiştir. İran'ın Arteş'i yani konvansiyonel orduyu ikinci plana itmesi, rejimin orduyu hala eski Şah rejimine bağlı olarak görmesinden kaynaklanmaktadır.⁷

Humeyni, Devrimden sonra Arteş'in ileri gelen yönetici ve subaylarından kimini infaz, kimini sürgün ederek muhtemel bir karşı hareketin önüne geçmeye çalışmış, ancak orduyu dağıtmamıştır.⁸ Humeyni'nin bu kararının arkasında yatan ana düşünce her iki ordunun birbirini kontrol altında bulundurmasını istemesi olarak ifade edilmektedir.⁹ Ancak düzenli orduya olan ihtiyacın bilincinde olunmasının da Humeyni'nin kararını önemli ölçüde etkilediği kanaatine varılmaktadır. İran-İrak

Savaşı da düzenli ordunun dağıtılmamasının ne kadar isabetli bir karar olduğunu göstermektedir.

Her iki kurumun bünyesinde de Kara Kuvvetleri, Hava Kuvvetleri ve Deniz Kuvvetlerinden oluşan paralel yapılar mevcut¹⁰ olsa da Arteş daha ziyade konvansiyonel bir yapıya, DMO ise asimetrik bir yapıya sahiptir.

a. Arteş

Yaklaşık bir asırdır var olan Arteş 350.000 kişilik bir güce sahiptir.¹¹ Bu sayı Muhafız Ordularının yaklaşık üç katına tekabül etse de Arteş'in sadece 130.000 personeli profesyonel askerdir. Geri kalan 220.000 kişilik kitle ise yeterli eğitim görmemiş personelden oluşmaktadır.¹² Arteş 2008 yılında Hava Savunma Kuvvetinin de kurulmasıyla dört servisten oluşmaktadır. Bunlar Kara Kuvvetleri (yaklaşık 280.000 kişi), Deniz Kuvvetleri (yaklaşık 18.000 kişi), Hava Kuvvetleri (yaklaşık 37.000 kişi) ve Hava Savunma Kuvvetleri'dir (yaklaşık 15.000 kişi).¹³

Şah Pehlevi ve oğlu Şah Muhammed Rıza'nın modern ve güçlü bir ordu oluşturma hedefleri, ABD'nin Soğuk Savaş ortamında Rusya'ya karşı İran'ı kendi yanında istemesi neticesinde gerçeklik kazanmıştır.¹⁴ Nitekim, İran Ordusu 1979 yılı itibarıyla güç sıralamasında dünyada beşinci sırada yer almaktaydı.¹⁵ Ancak 1979 yılı

5 Hossein Aryan, “The Artesh: Iran's Marginalized and Under-Armed Conventional Military”, *Middle East Institute Viewpoints*, Kasım 2011, s. 46.

6 Aynı yer.

7 Laura Grossman, “Sanctioning Iran's Military Industrial Complex”, *Middle East Institute Viewpoints*, Kasım 2011, s. 14.

8 Houchang Hassan-Yari, “The Artesh and Revolution”, *Middle East Institute Viewpoints*, Kasım 2011, s. 30.

9 Ken Katzman, “Politics of Iran's Regular Military”, *Middle East Institute Viewpoints*, Kasım 2011, s. 10.

10 Library of Congress, *a.g.e.*, s. 11.

11 Katzman, *a.g.m.*, s. 9.

12 Richard Russell, “The Artesh: From the War With Iraq Until Today”, *Middle East Institute Viewpoints*, Kasım 2011, s. 26.

13 Aryan, *a.g.m.*, s. 48 - 49.

14 Bahgat, *a.g.m.*, s. 20.

15 Bernd Kaussler, “The Iranian Army: Tasks and Capabilities”, *Middle East Institute Viewpoints*, Kasım 2011, s. 36.

Arteş için tam anlamıyla bir dönüm noktası olmuştur. Her ne kadar İran devriminde tarafsız kalsa da İran Ordusu rejim tarafından ötekileştirilmiştir.

İran Ordusu bu ötekileştirme politikasına rağmen dağıtılmamış ve uzun süren İran-İrak savaşında ülkeyi savunan silahlı güç olmuştur. Ancak yeni rejime karşı uygulanan büyük çaplı ambargolar ve Batının Irak'ı desteklemesi İran Ordusunun büyük oranda yıpranması ile sonuçlanmıştır. Irak Savaşı ile ordunun önemi bir kez daha anlaşılrsa da DMO'ya yönelik bir ayrımcılık uygulanmaya devam etmiştir. DMO her türlü kaynağa ulaşmada Arteş'e göre oldukça büyük bir avantaja sahiptir. Örneğin, savaş sonrası Arteş'in modernleştirilmesi kapsamında ihtiyaç duyulan silah sistemleri Arteş yerine DMO'ya alınmıştır.¹⁶ Milli bütçeden ayrılan kaynaktan ayrı olarak DMO ve bağlıları İran döviz rezervine doğrudan erişebilmektedir.¹⁷

Savaştan yıpranarak çıkan İran Ordusu, uygulanan ambargoların ve DMO'ya uygulanan ayrımcılığın da etkisiyle iyice zayıflamıştır. İran Ordusu modern silah sistemlerinin eksikliği, yedek parça yokluğundan mevcut silah sistemlerinin kullanılamaması gibi birçok problemle karşı karşıyadır. Hatta yedek parçalarını kara borsadan temin etmeye başladığı ileri sürülen İran Ordusunda, Hava Kuvvetlerinin düşmandan çok İran'a tehdit oluşturduğu ifade edilmektedir.¹⁸

İran Anayasası'nda ordunun görevi ülkenin bağımsızlığını ve toprak bütünü

lülü ile İslam Cumhuriyeti'nin düzenini korumak olarak belirtilmektedir. Özellikle bağımsızlık ve toprak bütünlüğüne yapılan vurgu, Arteş'in dış tehditlere karşı ülkeyi savunmakla görevlendirildiğini göstermektedir.¹⁹ Bu çerçevede Ordu içerisindeki kuvvetlerin görevleri ile sahip oldukları silah sistemleri incelendiğinde Arteş'in klasik doktrin uygulayan klasik bir ordu olduğu görülmektedir.²⁰ Kara Kuvvetleri tarafından karadan bir işgal girişiminin caydırılmasına yönelik sınır boyunca yerleştirilmiş askeri üsler, Deniz Kuvvetlerinin daha çok açık sularda görev üstlenmesi, Hava Kuvvetlerinin ülke hava sahasını korumaya yönelik görevleri bu klasik doktrini işaret eden diğer göstergelerdir.²¹ Görüldüğü üzere, İran Ordusu konvansiyonel savaş kabiliyetine sahip unsurlardan oluşmaktadır. DMO'ya göre daha fazla zırh kapasitesine sahip olması²² da bunun bir başka işareti olarak yorumlanabilir.

b. Devrim Muhafızları Ordusu

Bir halk milis gücü olarak 1979 yılında kurulan DMO salt askeri bir güç olmasının ötesinde, günümüze kadar ekonomik ve siyasi alan üzerinde de hâkimiyet kurmuş bir örgüt olarak karşımıza çıkmaktadır.²³

Rejimin güvenlik kaygılarının da etkisiyle DMO'ya anayasada ülkenin ba-

16 Katzman, *a.g.m.*, s. 11.

17 Ali Alfoneh, "Eternal Rivals? The Artesh and The IRGC", *Middle East Institute Viewpoints*, Kasım 2011, s. 33.

18 Russell, *a.g.m.*, s. 26.

19 Alfoneh, *a.g.m.*, s. 33.

20 *Aynı yer.*

21 *Aynı yer.*

22 Katzman, *a.g.m.*, s. 10.

23 Roozbeh Safshekan and Farzan Sabet, "The Ayatollah's Praetorians: The Islamic Revolutionary Guard Corps and The 2009 Election Crisis", *Middle East Journal*, Cilt: 64, Sayı: 4, Sonbahar 2010, s. 547.

ğimsızlığı veya bütünlüğünün korunması yerine devrimin, yani rejimin korunması görevi tevdi edilmiştir.²⁴ Başlangıçta iç tehditlere karşı savunma görevi gibi algılanan bu sorumluluğun, zamanla rejime karşı muhtemel dış tehditleri de kapsamına aldığı anlaşılmaktadır. Örneğin devrim öncesi İran hükümetiyle olan iyi ilişkileri ile devrim sonrası rejimle olan gergin ilişkileri kıyaslandığında ABD'nin aslında İran'la değil, mevcut rejimle sıkıntısı olduğu ifade edilebilecektir. Netice itibariyle DMO her ne gerekçe ile olursa olsun hem iç güvenlik hem dış güvenlikte görev ve sorumlulukları bulunan önemli bir kurum olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ancak her ne kadar Arteş'inkine benzer şekilde Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri bulunsun da DMO'yu konvansiyonel bir güç olarak görmek yanıltıcı olacaktır. Kendisinden konvansiyonel anlamda çok üstün olan güçlere karşı koyabilmek maksadıyla asimetrik savaş taktiklerinin gerekliliğine inanan İran, DMO'yu bu çerçevede kullanmayı tercih etmiş görünmektedir.²⁵ DMO bu üç servisin dışında organik kuruluşunda asimetrik özelliğini daha da artıran Besiç Paramiliter Güçleri ile Kudüs Güçleri'ni barındırmaktadır.²⁶

3. İRAN'DA SİVİL-ASKER İLİŞKİLERİ VE DEVRİM MUHAFIZLARI

İran'ın sivil-asker ilişkileri kompleks bir yapıya sahiptir. Bunun da en önemli sebebi İran'ın spontane bir devrim yaşama-

sıdır. Spontane devrimler planlı devrimlerin aksine hali hazırda etkin bir orduya sahip olmadıklarından güvenebilecekleri bir ordu kurma ihtiyacı duymaktadırlar.²⁷ Nitekim devrimi gerçekleştiren halk milis gruplarından oluşturulan DMO buna iyi bir örnektir. İkili bir ordu yapısına sahip olan İran'da sivil asker ilişkilerini iki kategoride incelemekte fayda vardır. Bunlardan ilki İran yönetiminin düzenli ordu yani Arteş'le olan ilişkisi, ikinci kategori ise yönetimin Devrim Muhafızları Ordusu ile olan ilişkisidir.

Birinci kategorideki ilişki türünde İran güvenilmez olarak gördüğü Arteş'i kontrol altında tutmak, bir başka ifadeyle dengelemek amacıyla DMO'yu kullanmaktadır.²⁸ Her ne kadar İran Devrimi'nde tarafsız kalsa da, ordu rejim tarafından ötekileştirilmiş ve rejime karşı bir tehdit olarak görülmüştür. Bundaki en büyük sebep ise İran Ordusu'nun ABD ile tarihten gelen güçlü ilişkileridir.²⁹ Her ne kadar Arteş yöneticileri her fırsatta tarafsız olduklarını, hangi rejim başa gelirse gelsin ona sadakat göstereceklerini ifade etseler de, orduya rejim tarafından hep şüpheyle bakılagelmiştir.³⁰ Nitekim bazı yazarlar bunda bir haklılık payı görmektedir. Fatemah Aman, ordunun bir darbe hayali kurmadığını, rejimi devirmek için bir plana kalkışmayacağını, ancak 2009 yılından sonraki gelişmelerin siyasi bir değişim taraftarı oldu-

27 Bayram Sinkaya, "Devrimci Ordu ve Siyaset: İslam Devrimi Muhafızları Ordusu Örneği", *Ortadoğu Etütleri*, Cilt: 3, Sayı: 1, Temmuz 2011, s. 123-155, s. 126.

28 Mehran Kamrava, "Military Professionalization and Civil-Military Relations in the Middle East", *Political Science Quarterly*, Vol: 115, No: 1, Spring 2000, s. 67-92, s. 68.

29 Grossman, *a.g.m.*, s. 13.

30 Katzman, *a.g.m.*, s. 10.

24 Alfonch, *a.g.m.*, s. 33.

25 Aynı yer.

26 Library of Congress, *a.g.m.*, s. 11.

ğunu gösterdiğini ve geniş halk kitlelerinin muhtemel bir hareketinin ordunun desteğini alabileceğini ifade etmektedir.³¹ Arteş'in Irak Savaşı'ndan sonra önemli ölçüde yıpranmış olması ve modernize edilmesine ihtiyaç duyulmasına karşın bunun rejim tarafından dikkate alınmaması da bu kaygıdan kaynaklanmaktadır. Ancak Arteş'in dağıtılmaması rejimin dış tehditler karşısında konvansiyonel bir orduyu muhafaza etme gerekliliğini duyduğuna da işaret etmektedir. Dış tehditlere karşı savunmada bir araç ile içte rejimi tehdit edemeyecek bir Arteş arasında kalınan ikilem Arteş'in yeterli düzeyde gelişmemesine neden olmuştur. Arteş bir anlamda pasifize edilerek tehdit olmaktan çıkarılmaya çalışılırken diğer yandan DMO'nun imkân ve kabiliyetleri artırılmak ve dış tehditlere karşı görevler tevdi edilmek suretiyle bu açık kapatılmaya çalışılmıştır.

Ancak sivil-asker ilişkileri bağlamında farkında olmadan İran için ikinci bir ikilem yaratılmıştır. Arteş'in zayıflatılması pahasına DMO'nun orantısız bir şekilde güçlendirilmesi bu gücün kontrolü anlamında tereddütleri artırmaktadır. Devrim Muhafızları'nın etki alanını askeri görevlerin dışına da kaydırması ve rejimin çeşitli sebeplerle buna göz yumması durumu karmaşık bir hale getirmiştir. Özellikle siyasi ve ekonomik anlamda nüfuz sahibi olması, kimin kimi kontrol ettiği konusunda belirsizliğe yol açmaktadır. Yaşayan bir varlık olarak kabul edilen her organizasyon öncelikle kendi varlığını devam ettirme ve nüfuz alanını genişletme gayreti içerisindedir. Bu nedenle, bir şekilde elde edilen

siyasi ve ekonomik gücün azaltılmasına yönelik teşebbüslerin Devrim Muhafızlarının direnciyle karşılaşması gayet normal bir tepki olarak görülmelidir. Devrim Muhafızları'nın direnç göstermenin de ötesine geçmek suretiyle kendi çıkarları doğrultusunda müdahalelerde bulunması kontrolün kimde olduğunu belirsizleştirmektedir. İşte İran'daki sivil-asker ilişkilerinin ikinci kategorisini devlet yönetimi ile DMO arasındaki bu karmaşık ilişki oluşturmaktadır.

Bayram Sinkaya "Devrimci Ordu ve Siyaset: İslam Devrimi Muhafızları Ordusu Örneği" başlıklı çalışmasında devrimci ordular ve devlet yönetimi arasındaki siyasi ilişkilerinin dört temel faktördeki değişime paralel olarak değişiklik gösterdiğini ifade etmiştir. Bu faktörlerden ilki devrimci ordunun ideolojik niteliği ve ideolojiye bağlılık durumudur.³² Esasında devrimci orduların en belirgin özelliği devrimin temel ideolojisi etrafında toplanan milis güçler tarafından oluşmalarıdır. İdeoloji ne kadar güçlü ise devrimin başarılı olma olasılığı da o kadar yüksek olmaktadır. Aynı şekilde ideoloji ne kadar güçlü ise oluşturulan devrim ordusunun muhafaza edilmesi ve etkinliğinin geliştirilmesi o derecede mümkün olmaktadır. İdeolojinin devrimci ordu tarafından benimsenme derecesi ordunun varlığını sürdürmesinde ve iç siyasetteki yerinin belirlenmesinde çok önemli bir faktördür. İkinci faktör, devrimci ordu içerisindeki birlik duygusudur.³³ Birlik duygusunun oluşmasında ideoloji çok önemli bir yere sahip olmakla birlikte, zaman içinde ordu mensuplarının birbirlerine bağlılıklarının, kurumsal aidiyet duygularının, kurumun sahip olduğu güç

31 Fatemah Aman, "Living with The Artesh's Green Sympathies", *Middle East Institute Viewpoints*, Kasım 2011, s. 19.

32 Sinkaya, *a.g.m.*, s. 128.

33 *Aynı yer.*

ve otonom derecesinin birlik duygusunun derecesini belirleyen unsurlar olduğu söylenebilmektedir.

Sinkaya tarafından ortaya atılan üçüncü faktör devlet yönetimindeki siyasi elitlerin ideolojik konumu ve ideolojiye bağlılık derecesidir.³⁴ Belirli bir dönemde iktidarda bulunan siyasi yöneticilerin ideolojik nitelikleri ve ideolojiye bağlılık durumlarının devrimci ordu ile ilişkilerinin belirlenmesinde önemli olduğu ifade edilmek istenmektedir. Dördüncü ve son faktör olarak siyasi iktidarın gücü gösterilmektedir. İktidardaki siyasi elitlerin birlik ve beraberliği, iktidara olan halk desteği ve mevcut kurumsal güç, iktidarın gücünü belirleyen unsurlar olarak ifade edilmektedir.³⁵

Sinkaya bu faktörler çerçevesinde devrim sonrası İran'ın sivil-asker ilişkilerini dört evreye ayırmaktadır. Bu evrelerden ilkini, 1979-1981 arası geçiş dönemi denilen ve geçiş dönemindeki ılımlı iktidar ile radikallerin desteğindeki Devrim Muhafızları arasındaki çekişmenin hâkim olduğu dönem oluşturmaktadır. Bir sonraki evre ise 21 Haziran 1981'de radikallerin iktidarı tamamen ele geçirmesiyle güçlü radikal bir iktidar ile Devrim Muhafızları arasındaki uyumu ifade eden ve devrim muhafızlarının iktidara yüksek derecedeki tabiyeti ile ifade edilen dönem kapsamaktadır. Üçüncü evre olarak 1989 yılında Ayetullah Humeyni'nin ölümüyle Ayetullah Ali Hamaney'in başa geçmesiyle başlayan Rafsancani ve Hatemi'nin Cumhurbaşkanı olduğu reformist dönem ifade edilmektedir. Bu döneme aynı zamanda “rasyonelleşme-

devrimci ideolojiden uzaklaşma” anlamına gelen “Termidor Dönemi” de denilmektedir. Devlet Başkanı Hamaney'in ideolojiden uzaklaşma eğilimindeki iktidara karşı bir duruş sergilediği bu dönemde Devrim Muhafızları'nın iktidara karşı tutumunda tabiyetten müdahaleciliğe geçişin gözlemlendiği ifade edilmektedir. Son evre Ahmedinejad'ın 2005 yılında cumhurbaşkanı seçilerek neo-radikallerin iktidarı ele geçirmesiyle başlayan dönemdir. Ahmedinejad iktidarının reformcu iktidarlara göre siyaseten daha güçlü olduğu bu dönemde Devrim Muhafızlarını kontrol etme gücüne haiz olmadığı ancak ideolojik anlamda uyum içinde olduklarından Devrim Muhafızlarından önemli destek aldığı ifade edilmektedir.³⁶

Sinkaya tarafından ifade edilen bu evrelere bakıldığında sivil-asker ilişkileri olarak DMO ile cumhurbaşkanlığı önderliğindeki hükümetler arasındaki ilişkilerin esas alındığı görülmektedir. Ancak İran'daki sivil-asker ilişkilerinin temel belirleyicisi “rehber” adı da verilen Devlet Başkanı ile Devrim Muhafızları arasındaki karşılıklı bağımlılığa dayanan ilişkidir.³⁷ Devrim Muhafızları'nın, rehber kurumun hükümeti istediği çizgi doğrultusunda hareket etmesini sağlamak için kullandığı bir araç olarak görülmesi gerektiği değerlendirilmektedir. Yukarıda ifade edilen evreler devrim muhafızlarının sadece kendi içindeki politikalarından kaynaklanmamakta, aynı zamanda rehber ile hükümet arasında oluşan farklılıklar ve güç mücadelesinden ileri gelmektedir.

36 Sinkaya, *a.g.m.*, s. 137-149.

37 R. Alexander Tuininga, “The Emerging Pattern of Civil Military Relations in Islamic States”, Naval Postgraduate School, Mart 2013 (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), s. 48.

34 Sinkaya, *a.g.m.*, s. 129.

35 Aynı yer.

Görüldüğü üzere DMO'nun etkinliği her dönemde devam etmiş, sivil-asker ilişkileri hükümetin rejimin çizgisinde tutulması kapsamında, Devrim Muhafızları'nın müdahalelerde bulunması şeklinde cereyan etmiştir. Devrim Muhafızları'nın doğrudan rehber konumundaki devlet başkanına rapor vermesinin yanında zamanla elde ettiği ekonomik ve siyasi imtiyazlar ona devlet içerisinde belirli bir derecede özerklik kazandırmıştır.

Devrim Muhafızları'nın ekonomik anlamda önemli bir uzantısı olarak kabul edilen Khatam-al Anbiya Şirketi inşaat, enerji, medya ve iletişim alanlarında oldukça etkin bir konumdadır. 2009 ila 2011 yılları arasında söz konusu şirkete petrol ve gaz sektörlerinin geliştirilmesi kapsamında verilen 25 milyar Amerikan doları değerindeki ihale Devrim Muhafızları'nın ekonomik anlamdaki gücünü göstermektedir.³⁸ Bununla birlikte devlet bütçesinden aldığı pay da Ardeş'inkinden kat kat fazladır. Mart 2011 ila Mart 2012 döneminde askeri harcamalara yönelik bütçenin yaklaşık 2,5 milyar Amerikan doları Ardeş'e ayrılırken, 9 milyar Amerikan doları Devrim Muhafızları'na verilmiştir.³⁹ Ayrıca İran yönetiminin ekonomik anlamda dar boğaza düştüğü anlarda bile Devrim Muhafızları'nın bütçesinden kesintiye gidememesi, aksine önemli ölçüde arttırma durumunda kalması da Devrim Muhafızları'nın hükümet üzerindeki etkinliğine işaret eden önemli bir emaredir. Örneğin nükleer programı karşısında BM, AB ve ABD'nin uyguladığı ambargoların yoğun olduğu Mart 2012-Mart 2013 döneminde DMO'nun bütçesi %127

oranında artırılarak 24 milyar Amerikan dolarına ulaşmıştır.⁴⁰

DMO, kabinede Savunma, Petrol ve İçişleri Bakanlıkları gibi önemli pozisyonları, ülke genelinde valilik makamlarını, cumhurbaşkanlığı başta olmak üzere üst düzey bürokratik mevkileri elinde tutmak suretiyle siyasi arenayı örümcek ağı gibi sarmış durumdadır.⁴¹ Bu noktada Devrim Muhafızlarının rejimin kendisi haline geldiğini söylemek gerçeklere aykırı düşmez. Bu çerçevede Devrim Muhafızlarının çıkarlarına dokunan her türlü girişim rejime tehdit olarak gösterilmek suretiyle bertaraf edilmektedir.

Devrim Muhafızları elde etmiş olduğu bu siyasi ve ekonomik güç sayesinde İran'ın güvenlik politikalarında hâkimiyetini kurmuştur. DMO, İran'ın güvenlik politikalarının uygulanmasında baş aktör konumundadır.

4. İRAN'DA DIŞ POLİTİKA HEDEFLERİ VE GÜVENLİK POLİTİKALARI

İran'ın dış politika hedeflerini incelediğimizde iki temel hedefi olduğunu söyleyebiliriz. Birincisi devletin ve rejimin bekasının sağlanmasıdır. Başta ABD olmak üzere Batılı ülkelerin İran'a yönelik izlediği siyaset ile İsrail ve Sünni devletlerin politikalarından kaynaklanan güvenlik kaygıları ve kuşatılmışlık hissi en temel ihtiyaç olan bekayı ön plana çıkarmaktadır.

38 The International Institute for Strategic Studies, "Chapter Seven: Middle East and North Africa", *Military Balance*, 2013, s. 360.

39 Aynı yer.

40 The International Institute for Strategic Studies, *a.g.m.*, s. 361.

41 The International Institute for Strategic Studies, *a.g.m.*, s. 360.

Bekanın sağlanmasının ardından ikinci temel hedef, bölgesel bir egemen güç olarak bölge ülkeleri ve uluslararası kamuoyu tarafından tanınmaktır.⁴² Bir başka ifadeyle bölgesel bir güç olmaktır. Bunu gerçekleştirmenin yolu da bölge ülkeleri üzerinde nüfuzunu artırmaktan geçmektedir. Bunun için de her ne kadar devrim ihracına yönelik politika artık devam ettirilmese de⁴³ Şii kimliği kullanılarak çevre ülkeler üzerinde nüfuz sağlamak temel araç olmuştur.⁴⁴ Dikkat edilirse bu iki hedeften birincisi, savunma karakterliken ikincisi, ofansif karakterlidir. Esasında bu iki hedef birbirinden bağımsız olarak görülmemelidir. Bir ülkenin her türlü hedefine ulaşması için öncelikle varlığını sürdürmesi gerektiği tartışılmaz bir zorunluluktur. Diğer açıdan bakıldığında ise bir ülkenin bölgesel çapta nüfuzunu artırması ve bölge ülkeleri üzerinde bir etki potansiyeline sahip olması bekasını sağlama amacına da katkı sağlayacaktır.

Bu iki temel hedefe hizmet edecek diğer alt politik hedefler ise uluslararası ambargoların kaldırılması dolayısıyla ekonomik gücün ve refahın artırılması, askeri gücün artırılması suretiyle caydırıcılığın sağlanması ve ABD tarafından demokrasi ve özgürlük gibi kavramlar kullanılarak ulusal egemenliğine müdahalenin engellenmesidir.⁴⁵

İran'ın coğrafi konumu, sağladığı avantajların yanında İran'ın kuşatılmışlık hissinin oluşmasında çok önemli bir etkiye sahiptir. Güneyde Suudi Arabistan ve Katar gibi Sünni devletler, kuzeybatısında Türkiye gibi batı yanlısı demokratik bir Müslüman ülke olan İran, kuzeyden de Azerbaycan ve Türkmenistan tarafından çevrelenmiştir. 1980'lerde Irak'la girdiği uzun süreli savaştan da yıpranmış şekilde çıkan İran, 1979 Devrimi'nin mirası olan ideolojisini yayma politikasını bırakmak durumunda kalmıştır. Dış politikası bu şekilde bir değişim gösterirken askeri stratejisinin karakteri de savunma ağırlıklı olmaya başlamıştır.⁴⁶

Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrasında oluşan güç boşluğu, Kuveyt Krizi ve sonrasındaki gelişmeler güç dengesini İran lehine çevirmiş ve İran'ın bölgesel güç olma umutlarını yeşertmiştir.⁴⁷ Ancak meydana gelen güç boşluğunu doldurma gayretindeki İran'ın karşısına 2001 sonrası Irak ve Afganistan'ı işgal eden ABD çıkmıştır. İran bu andan itibaren askeri stratejisini ABD ve İsrail'e karşı şekillendirmek durumunda kalmıştır.⁴⁸

İran'ın dış politika hedeflerini gerçekleştirmeye yönelik olarak izlediği beş temel güvenlik politikası bulunmaktadır. Bunlardan ilki, ABD'nin çevreleme politikası ile İran'ı uluslararası sistemden izole etme çabasına karşı Hindistan, Rusya ve Çin gibi küresel güçlerle ittifak oluşturma

42 Preethi Nallu, "Foreign Policy Ambitions of Iran In The Levant: Influences, Constraints and The Plausibility for Cooperation", Webster University, Londra-İngiltere, Mayıs 2009 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), s. 5.

43 Atilla Sandıklı-Bilgehan Emeklier, "İran'ın Dış Politika Hedefleri ve Jeopolitik Vizyonu", *BİLGESAM*, s. 436, <http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-173-2014120952iran.pdf>, (Erişim Tarihi: 07.11.2016).

44 Nallu, *a.g.m.*, s. 5.

45 *Aynı yer*.

46 Michael Connell, "Iran Primer: Iran Military Doctrine", *United States Institute of Peace*, s. 2, <http://iranprimer.usip.org/resource/irans-military-doctrine>, (Erişim Tarihi: 22.11.2016).

47 Sandıklı-Emeklier, s. 427.

48 Connell, *a.g.m.*, s. 2.

rabilmektir.⁴⁹ Nitekim Suriye Krizinde Rusya ve Çin ile aynı saflarda yer almayı başaran İran, ABD'ye karşı bu ülkelerin desteğini kaybetmemek için çaba harcamaktadır.

Takip ettiği ikinci güvenlik politikası, kendisinden konvansiyonel anlamda oldukça güçlü olan bölge ülkeleri ve ABD'ye karşı kitle imha silahları edinerek caydırıcılığını artırmaktır.⁵⁰

Üçüncü güvenlik politikası ise, askeri bir harekâta kilit bir rolü bulunan Basra Körfezi ve Hürmüz Boğazı'na hâkim olmak maksadıyla gerekli askeri imkân ve kabiliyete sahip olmak, bunun yanı sıra Basra Körfezi'nden ve karadan kendisine karşı olabilecek bir askeri harekât girişimini engelleyebilmek için asimetrik savaş kabiliyetini geliştirmektir.⁵¹ Bu kapsamda özellikle Devrim Muhafızları Deniz Kuvvetleri'ni kullanmayı tasarlayan İran yönetimi, ABD deniz kuvvetlerinin kat kat üstün olan donanmasını durdurmak maksadıyla asimetrik deniz gücü kabiliyetlerini elde edilmesi yoluna gitmiştir.

İstihbarat örgütleri ve paramiliter unsurlar vasıtasıyla ABD ve müttefiklerine zaman ve mekân sınırı olmadan herhangi bir yer ve zamanda zarar verme kapasitesine sahip olmak dördüncü güvenlik politikası olarak ifade edilebilir. Bunu da çeşitli unsurlar vasıtasıyla terörist eylemler gerçekleştirmek suretiyle⁵² ve Hizbullah ve Hamas gibi örgütlerle yürüttüğü vekâlet savaşılarıyla sağlamaya çalışmaktadır.

49 Osman Tunahan Berk, "İran'ın Güvenlik Politikaları," Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü, 2006 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), s. 7.

50 Aynı yer.

51 Berk, *a.g.t.*, s. 8.

52 Katzman, *a.g.m.*, s. 18.

Dış politikaya yönelik bu dört güvenlik politikasının yanında içeriden gelebilecek tehditlere karşı mevcut rejimin devamlılığını sağlamak beşinci ve son güvenlik politikası olarak gösterilebilir.

5. İRAN'IN GÜVENLİK POLİTİKALARINDA DEVRİM MUHAFIZLARI ORDUSU

Bir önceki bölümde sıralanan beş güvenlik politikasının dördünde temel aktör olarak DMO karşımıza çıkmaktadır. Birinci sırada ifade ettiğimiz Batıya karşı Hindistan, Rusya ve Çin gibi Asyalı güçlerle ittifak kurma arayışı daha çok diplomasi düzeyinde kalması nedeniyle DMO'nun faaliyetleri dışında görülebilir. Ancak, yukarıda da ifade edildiği gibi DMO'nun siyasi faaliyetler üzerindeki nüfuzu göz önüne alındığında bu güvenlik politikasında da dolaylı olarak etkisi olduğu düşünülebilir.

Ortadoğu'da kendisini yalnız hisseden İran nükleer bir güç olan İsrail'i dengelemek maksadıyla uzun yıllardır Batının büyük ölçekli yaptırımları pahasına nükleer bir güç olma yolunda faaliyetlerde bulunmaktadır. Başta İsrail ve ABD olmak üzere Batılı ülkeler tarafından şiddetle karşı çıkılan İran'ın nükleer bir güç olması, Kenneth Waltz'un dediği gibi belki de Ortadoğu'ya istikrarı getirecektir.⁵³ İran'ın, Ruhani'nin başa geçmesiyle, 2013 yılında Batı ile başlattığı diyalog neticesinde 2015

53 Kenneth N.Waltz, "Why Iran Should Get the Bomb: Nuclear Balancing Would Mean Stability", *Foreign Affairs*, Temmuz/Ağustos 2012, s. 3.

yılında kapsamlı eylem planı oluşturulmuştur. 2016 yılında Uluslararası Atom Enerjisi Kurumu İran'ın yükümlülüklerini yerine getirdiğini onaylamıştır. Ancak son dönemdeki gelişmeler neticesinde İran'ın test faaliyetlerini devam ettirmesi, bu politikasından henüz vazgeçmediğinin işaretidir.⁵⁴ İkinci güvenlik politikası olarak ifade edilen kitle imha silahlarının elde edilerek caydırıcılığın artırılması büyük ölçüde DMO ile ilişkilidir. Personel sayısı konusunda açık kaynaklarda kesin bir rakam bulunmayan DMO Hava Kuvvetlerinin, temel görevinin balistik füze sistemlerinin kontrolü ve kullanımı olduğu ifade edilmektedir.⁵⁵ 2003 yılında Shabab-3 füze sistemlerini envanterine dâhil eden DMO, Hava Kuvvetlerinin ayrıca kimyasal ve biyolojik silahları da kontrol ettiği ileri sürülmektedir.⁵⁶ İran muhtemel bir askeri müdahaleyi ABD için maddi ve siyasi anlamda oldukça maliyetli hale getirme amacını taşımaktadır. Bir başka ifadeyle bekasına yönelik bir girişimi caydırmak İran'ın temel askeri hedeflerinden birisidir. Bunu sağlamak için de klasik bir silahlanma yarışından ziyade en büyük tehdit olarak gördüğü ABD ve müttefiklerinin zayıf yönlerine, hassas noktalarına odaklanarak askeri stratejisini belirlemeye çalışmıştır.⁵⁷ Bu stratejisinin ilk ayağında muhtemel bir gerginlikte stratejik ve ekonomik anlamda büyük öneme sahip Basra Körfezi'nde

ABD donanmasının hareket kabiliyetini sınırlamayı, bölgedeki ABD üslerini, petrol rafinelerini ve İsrail'i füze sistemleri ile etki altına almayı hedeflemektedir.⁵⁸

ABD ve İsrail'e karşı konvansiyonel bir savaşta hemen hemen hiçbir şansı bulunmadığını bilen İran bu ülkelere daha çok asimetrik yöntemlerle karşı koymayı tercih etmiştir. Bu kapsamda bir yandan silahlı kuvvetlerine asimetrik savaş kabiliyeti kazandırma gayreti içerisine giren İran, DMO'yu kullanmaktadır. İran Silahlı Kuvvetleri'nin asimetrik savaş kabiliyetlerini bünyesinde barındıran DMO özellikle kara ve deniz kuvvetlerini bu şekilde yönlendirmiştir.

Kara Kuvvetleri 120.000-130.000 personel ile DMO'nun en kalabalık servisi konumundadır. Hafif piyade birliklerinden oluşan Kara Kuvvetleri genel olarak iç güvenlik görevleri için teçhiz edilmiştir.⁵⁹ Muhtemel bir ABD işgali karşısında tabur seviyesinde gerilla taktikleri ile bağımsız harekât kabiliyetine sahip olduğu ifade edilen zırhlı ve mekanize birlikleri de bulunmaktadır.⁶⁰ Merkezi olmayan bağımsız hareket kabiliyeti, DMO Kara Kuvvetlerine komuta kontrolün kaybolması durumunda bile harekât yeteneğini sürdürme imkânı tanımaktadır. Anti-tank ve anti-helikopter silahları anlamında da kendini güçlendiren Kara Kuvvetleri gerektiğinde 3-4 askerden oluşan timler vasıtasıyla işgal güçlerinin muhabere ve ikmal sistemlerini sekteye uğratma kabiliyetine sahiptir. 1800 ila 3000 civarında tim oluşturma potansiyeline sahip Kara Kuvvetlerinin bu timleri Afganistan ve Irak'ta ABD güçlerine karşı

54 Kenneth Katzman, "Iran's Foreign and Defence Policies", *Congressional Research Service*, 6 Şubat 2017, s. 13.

55 Katzman, *a.g.m.*, s. 11.

56 Anthony H. Cordesman, "Iran's Revolutionary Guards, The Al Quds Force, and Other Intelligence and Paramilitary Forces (Rough Working Draft)", *Center for Strategic and International Studies*, 16 Ağustos 2007, s. 6.

57 Abdullah Yegin, "İran'ın Sert Gücü", *SETA*, 2016, s. 14.

58 Yegin, *a.g.m.*, s. 19.

59 Cordesman, *a.g.m.*, s. 4.

60 Cordesman, *a.g.m.*, s. 4 - 5.

kullandığı iddia edilmektedir.⁶¹

İran'ın askeri stratejisini dayandırdığı asimetrik savaş taktiklerinin en önemli uygulayıcılarından biri olan DMO, Deniz Kuvvetleri 5000'i deniz piyadesi olmak üzere 20.000 personele sahiptir.⁶² Basra Körfezi'nin tüm sorumluluğu üzerinde olan DMO Deniz Kuvvetlerinin temel görevi Amerikan deniz gücünü dengelemek ve Basra Körfezi'ndeki hareketini sınırlamaktır.⁶³ Envanterindeki füze monteli botları, süratli taarruz botlarını, mayın imkân ve kabiliyetini, kıyı füze bataryalarını, küçük denizaltıları, ticari deniz araçlarından bozma özel amaçlı platformları, patlayıcı yüklü insansız hava araçlarını ve deniz özel muharebe gücünü kullanmak suretiyle Basra Körfezi'nde hasımlarını durdurma ve taarruz gücünü kırma imkân ve kabiliyetine sahiptir.⁶⁴ Basra Körfezi'nde hasım deniz güçlerine karşı baskın tarzı taarruzlar düzenleme, amfibi harekât icra etme ve başta Suudi Arabistan olmak üzere Güney Körfez ülkelerine taarruz edebilme imkân ve kabiliyetine sahip DMO Deniz Kuvvetleri, İran'a önemli ölçüde asimetrik güç katmaktadır.⁶⁵ Son yıllarda Basra Körfezi kıyılarında deniz üssü sayısını artırmak suretiyle de Hürmüz Boğazı'na yönelik hâkimiyetini artırmayı hedeflemiştir. Nitekim 2013 yılında Pakistan sınırı yakınlarında Umman Denizi'nde yeni bir deniz üssü daha inşa etmiştir.⁶⁶

61 Cordesman, *a.g.m.*, s. 5.

62 Cordesman, *a.g.m.*, s. 6.

63 Russell, *a.g.m.*, s. 27.

64 Jahangir Arasli, "Obsolete Weapons, Unconventional Tactics, and Martyrdom Zeal: How Iran Would Apply Its Asymmetric Naval Warfare Doctrine in a Future Conflict", *George C. Marshall European Center for Security Studies*, Sayı: 10, Nisan 2007, s. 22.

65 Cordesman, *a.g.m.*, s. 6.

66 Katzman, *a.g.m.*, s. 18.

Dördüncü güvenlik politikası olarak sıraladığımız ve aynı zamanda hibrit savaş içerisinde önemli bir yer tutan paramiliter ve terörist örgütlerin hasım ülkelere karşı barış zamanından itibaren kullanılmak suretiyle gözdağı verilmesi ve caydırılması da DMO tarafından yürütülen bir faaliyetdir. İran, DMO bünyesindeki Kudüs Güçleri ve diğer istihbarat unsurları vasıtasıyla terörist eylemler gerçekleştirerek⁶⁷ ve Hizbullah ve Hamas gibi örgütlerle yürüttüğü vekâlet savaşları ile bu amacına ulaşmaya çalışmaktadır.⁶⁸ İran'a yönelik bir harekât durumunda bu örgütler vasıtasıyla gerçekleştirilecek sınır ötesi eylemler ile savaşın maliyetinin hasım ülke topraklarında da hissettirilmesi amaçlanmaktadır.

Son güvenlik politikası olan iç tehditlere karşı koyarak rejimin devamlılığını sağlamak zaten DMO'nun kuruluş amacını oluşturmaktadır. DMO yönetim kademesi tarafından yürütülen siyasi faaliyetlerle potansiyel iç düşman olarak görülen Ardeş'in yeterli ekonomik imkânlarla ulaşması engellenmek suretiyle zayıflatılması amaçlanmıştır. Ancak rejimin korunması adına DMO kuruluşunda yer alan gönüllü halk kitlelerinden oluşan Besiç ana rolü üstlenmektedir.⁶⁹

Kasım 1979'da Humeyni tarafından rejimi devrim karşıtlarından ve dış tehditlerden korumak amacıyla kurulan Basij-e Mostazafin (Mazlumların Hareketi) İran'ın en önemli silahlarından biri konumundadır.⁷⁰ Tamamen gönüllü bireylerden

67 Katzman, *a.g.m.*, s. 18.

68 Kenneth Katzman, "Iran's Foreign and Defense Policies", *Congressional Research Service*, 21 Ekim 2016, s. 18.

69 Library of Congress, *a.g.e.*, s. 11.

70 Fatemeh Sadeghi, "Foot Soldiers of the Islamic Republic's 'Culture of Modesty'", *Middle East Report*, Sayı: 250, İlkbahar 2009, s. 50.

oluşan Besiç hemen hemen her yaştan üyeye sahiptir.⁷¹ 1985 yılında kadın kolunun faaliyete geçmesi ile daha da güçlenen Besiç, muhafazakârların toplum üzerinde kurduğu otoritenin kontrol aracı haline gelmiştir.⁷² Öncelikli görevleri arasında başta rejime karşı isyanların bastırılması olmak üzere iç güvenliğin sağlanması, kanunların uygulanması ve ahlak polisliği bulunan⁷³ Besiç üyeleri gerektiğinde vatan savunmasında yoğun olarak kullanılmaktadırlar. Nitekim İran-İrak Savaşı'nda bir nevi canlı mayın temizleme aracı olarak bilinçli olarak ölüme gönderilmişlerdir.⁷⁴ Besiç üyelerini savaşta tehlikeli bir silah haline getiren, Şehitlik kavramının çok iyi bir şekilde işlenmiş olmasıdır. Bazı kaynaklarda şehitlik arayan millet⁷⁵ olarak da bahsedilen İran halkının oluşturduğu Besiç için bu kavram temel motivasyonlardan birini oluşturmaktadır.

Besiç örgütünün maaşlı, üniformalı aktif üye sayısının 90.000, rezerv kuvvetinin 300.000 civarında olduğu, gerektiğinde seferber edilecek sayının 1.000.000'a kadar çıkabileceği ifade edilmektedir.⁷⁶

2005 yılında Ahmedinejat'ın başa geçmesiyle Besiç siyasete daha fazla karışmaya başlamış, özellikle 2009 yılındaki seçimler sonrası devlet karşıtı protestoların bastırılmasında kullanılmıştır.⁷⁷

Barış zamanında ağırlıklı olarak iç güvenlik kapsamında kullanılan Besiç'in

2011 yılından beri Irak ve Suriye'de faaliyet gösterdiği bilinmektedir. Besiç, Muhafız Orduları bünyesinde 2015 yılından itibaren Suriye rejimine müzahir grupların eğitilmesinde rol oynamaya devam etmektedir.⁷⁸

Farklı bir açıdan bakıldığında, İran'ın Besiç'i kullanarak hibrit taarruzlara karşı savunma yaptığı da söylenebilir. İran rejiminin başlıca hasımları olan Suudi Arabistan, İsrail ve ABD'nin İran halkını ve muhalefetini hedef alarak rejime karşı ayaklandırma girişimlerinde bulunma olasılığı oldukça yüksektir. Bu kapsamda, Besiç tarafından toplum üzerinde kurulan kontrol ve muhalefetin organize olmasını engellemeye yönelik faaliyetler düşmanın askeri olmayan girişimlerine karşı bir savunma yöntemi olarak değerlendirilebilir. Her ne kadar Besiç'in son yıllardaki başarısı tartışmaya açıksa da, benzer bir yapının fayda ve mahsurlarının masaya yatırılması, etkili kontrol yöntemleri üzerinde ayrıntılı bir çalışma yapılması gerektiği değerlendirilmektedir.

Görüldüğü üzere İran DMO, ülke içerisinde her alanda olduğu gibi güvenlik politikalarında da hâkimiyete sahiptir. Güvenlik politikalarının belirlenmesinden uygulanmasına kadar geniş bir yelpazede etkinliğini koruyan DMO, konvansiyonel olmayan yöntem ve kabiliyetler ile faaliyetlerini devam ettirmektedir. Sivil-asker ilişkileri kapsamında rejime tehdit olarak görülen Ardeş'in pasifize edilmesi, çağın gerektirdiği ölçüde modernleşmesine izin verilmemesi iç dengeler açısından gerekli görülse de İran'ın askeri gücü açısından büyük bir kayıptır. İran'ın güvenliği kap-

71 Ali Alfoneh, "The Basij Resistance Force", *The Iran Primer*, 2010, s. 6. <http://iranprimer.usip.org/resource/basij-resistance-force>, (Erişim Tarihi: 02.12.2016).

72 *Aynı yer.*

73 Alfoneh *a.g.m.*, s. 1.

74 *Aynı yer.*

75 Arasli, *a.g.m.*, s. 14.

76 Cordesman, *a.g.m.*, s. 10.

77 Alfoneh, *a.g.m.*, s. 2.

78 Alfoneh, *a.g.m.*, s. 5-6.

samında sadece asimetrik kabiliyetlerle birtakım hedeflere ulaşılsa da güvenliğin sürekliliği ve daha etkin bir caydırıcılık için yüksek konvansiyonel kabiliyetlere de ihtiyaç vardır. İran bölgesel bir güç olmayı hedefliyorsa Arteş'i etkin bir duruma getirmeli ve hibrit savaş stratejisine uygun olarak Arteş ve DMO'nu koordineli bir şekilde hedefe yönleltmelidir.

6. SONUÇ

Ortadoğu'nun köklü bir gücü olan İran'ın varlığını devam ettirme ve bölgesel bir güç olma hedefleri doğrultusunda beş temel güvenlik politikası bulunmaktadır. Bunlardan ilki İsrail ve ABD'ye karşı Hindistan, Çin ve Rusya gibi güçlerle ittifak kurmaktır. Kitle imha silahlarına sahip olmak suretiyle caydırıcılığın artırılması, asimetrik yeteneklerin kullanılmasıyla düşmanın üstün konvansiyonel gücünün durdurulması, paramiliter ve terörist örgütlerin kullanılarak hasım ülkelerin yıpratılması ve caydırılması ve son olarak rejimin iç tehditlerden korunması diğer dört güvenlik politikası olarak gösterilebilir.

İran bu güvenlik politikalarının uygulanmasında büyük ölçüde DMO'yu kullanmaktadır. Bunun başlıca sebebi bu politikaların uygulanması için DMO'dan başka gerekli yeterliliğe sahip bir aracın bulunmamasıdır. Bu durumun ortaya çıkmasında, İran'ın sivil-asker ilişkilerinin önemli etkisi bulunmaktadır.

İran'ın sivil-asker ilişkilerinin iki farklı yönü bulunmaktadır. Bunlardan ilki iktidar ile, düzenli ordu ve Arteş arasındaki ilişkisi, diğeri ise iktidar ile DMO arasındaki ilişkidir. İlkinde iktidar kendisine tehdit olarak algıladığı orduyu dengelemek maksadıyla milis güçlerden

oluşan devrim ordusunu kurumsallaştırıp güçlendirmiştir. Arteş, düzenli orduya duyulan ihtiyaç nedeniyle dağıtılmamış ancak pasifize edilmesine yönelik bir politika izlenmiştir. Büyük ölçüde yıpranarak çıktığı Irak Savaşı'ndan sonra bile toparlanmasına müsaade edilmemiş ve yeterli bütçe tahsis edilmemiştir. Bunda Batılı ülkelerin uyguladıkları ambargoların da önemli etkisi olmasına karşın, en buhranlı zamanlarda bile DMO'ya ayrılan bütçe göz önüne alındığında Arteş'e karşı uygulanan ayrımcılığın etkisinin daha çok olduğu söylenebilir.

Sivil-asker ilişkilerinin ikinci bölümünü ise Arteş'e karşı rejimin korunması amacıyla kurumsal hale getirilen ve güçlendirilen Devrim Muhafızları Ordusu ile iktidar arasındaki ilişki oluşturmaktadır. Söz konusu ilişkinin bazı yazarlar tarafından DMO'nun ideolojiye bağlılık derecesi, üyelerinin birlik duygusu, siyasi elitlerin ideolojiye bağlılıkları ve sahip oldukları gücün derecesine göre değişkenlik gösterdiği ifade edilmektedir. Bu kapsamda devrim sonrası iktidarlar ile DMO arasındaki ilişkinin dört evreye ayrılması gerektiği ileri sürülmektedir. Söz konusu evreler incelendiğinde DMO'nun iktidara gelen siyasilerin rejim değerleri doğrultusunda hareket etmelerini sağlamak üzere gerektiğinde müdahalelerde bulunduğu gözlemlenmektedir. Bir başka açıdan bakıldığında, rehber konumunda olan devlet başkanının iktidardaki hükümeti kontrol altında tutma aracı olarak DMO'yu kullandığı ifade edilebilir.

DMO'ya zaman içerisinde çok büyük ekonomik siyasi imkân ve imtiyazlar tanınmıştır. Sahip olunan bu imkânlar sayesinde daha da güçlenen DMO

güvenlik politikalarının belirlenmesi ve uygulanmasında kontrolü tamamen elinde tutmuştur. Gerek duyulan güvensizlik gerek savunma bütçesinden daha fazla pay alabilmek adına İran'ın yegâne güvenlik kuvveti gibi davranan DMO, bu alandaki tekeline bırakmak niyetinde değildir.

Ancak günümüz muharebelerine bakıldığında her ne kadar konvansiyonel olmayan unsurların önemi büyük ölçüde artmış olsa da konvansiyonel güç her zaman bir

ülkenin güvenliğinin sağlanmasında bel kemiğini oluşturmaktadır. İran gerçekten bölgesel bir güç olmak istiyorsa Arteş'in gelişmesine yönelik politikalar izlemelidir. Bununla birlikte çağımızın savaş stratejisi hibrit savaş kapsamında, Arteş ve DMO'yu koordineli bir şekilde hedefe yönelttiğinde İran'ın hasımlarının güvenlik kaygılarını önemli ölçüde arttıracığı bir gerçektir.

YAZAR

Nihat Dumlupınar, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında doktora eğitimine devam etmektedir. Uluslararası İlişkiler alanında yayımlanmış çok sayıda akademik çalışması bulunan Dumlupınar'ın uzmanlık alanları; uluslararası ilişkiler teorileri, güvenlik, jeopolitik ve stratejidir. Dumlupınar, çok iyi derecede İngilizce ve iyi derecede Rusça bilmektedir.